

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קס"ו, תשפ"א

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

המוזכר שחשב לוותר לקונה על חלק מהתשלום

הפתקה לעטיפה. למה לא עדכנו את המחיר של הדגם הזה?
הוא זכר היטב שקיבל משלוח של דגם חדש יותר של אותו
מכשיר ושתכנן לבקש מהסדרנים בחנות לעדכן את המחיר
למאה שקלים בלבד. הוא ידע היטב את ראובן ומצבו החומרי
הדחוק, כשם שידע את מצבו הרוחני העשיר, והחליט למחול
לו על 99 השקלים הנותרים מהסכום הנקוב שאותו הסכים
לשלם. כשיבוא הילד לשלם, אטול ממנו רק 100 שקלים, גמר
בלבו.

למחרת, כשהגיע הילד של ראובן לשלם ולאסוף את
המתנה ניצב בקופה קופאי שלא ידע את יוסי, לא היה לו
מושג קלוש על מחשבות לבו של המעסיק, הוא קיבל לידי
שטר של 200 שקלים, איתר במהירות את החבילה היחידה
העטופה למתנה במדפים שמאחוריו, הציץ בפתקה והחזיר
ליד עורף של שקל אחד בודד.

שמעון שהיה עסוק בשיחת טלפון, קלט את המתרחש, אבל
לא יכל להפסיק את השיחה והניח לעניינים לזרום, כנראה
במחשבה של 'מזלו גרם'.

שום דבר לא היה קורה אם לא שהחליט להתמהמה מעט
במתחם המאולתר לתפילה בחניון של בנין מגורים רב קומות
בין מנחה למעריב, ונתקל בגליון 'מכתלי בית הדין' שעסק
לאחרונה בשאלה דומה לגבי 'מחילה' של מוכר ללוקח. כעת
התעוררה בלבו השאלה, אם אכן מחלתי לראובן והמחילה
חלה, אולי היה אסור לי לגבות ממנו את אותם 99 שקלים
שמחלתי עליהם קודם לכן. ואף שראובן לא ידע ולא העלה
על דעתו מחילה כזו, הרי מצדי כבר גמרתי בלבי לוותר על
הסכום.

כעת, כשהכסף מונח בכיסו, הוא לא מיהר להיפטר ממנו.
אבל בכל זאת כיהודי ירא ושלם, הוא הגיע על מנת לברר

ראובן ידע שלא יוכל להשתתף בחתונה. הוא אהב
את בן-דודו יצחק כנפשו, חברים מילדות ובני
משפחה, שלא עבר שבוע בלי שנפגשו, למדו או
דיברו, אבל בכל זאת חמירא סכנתא, והתפרצות
הקורונה הלא-נגמרת השאירה רק ברירה אחת:
השתתפות מרחוק, בלב. במשפחות ברוכות הילדים שמהן
הגיעו, מעגל הקרובים הראשוני והקרוב יותר היה כה גדול
עד שגם האחים וצאצאיהם יצטרכו להיערך במתווה קפסולות
וההתארגנות לחתונה על פי כללי הבריאות תהיה מורכבת.
כל אדם נוסף מבחוץ יהווה מעמסה נוספת וכנראה בלתי
אפשרית.

אבל השתתפות מרחוק, ידע ראובן, משאירה אותו במצב של
'מחוסר מעשה', הוא יצטרך לעשות משהו מעשי כדי להראות
את השתתפותו, אול ברכישת מכשיר חשמלי שימושי לביתו
החדש של ידידו? ממחשבה למעשה קם וניגש לחנות ה'כל בו
לבית' הקרובה לביתו וביקש לרכוש מכשיר איכותי להכנת
טוסטים, מכשיר כזה שאיפשר להכין כמה טוסטים בו זמנית
הציג תווית מחיר של 199 שקלים, סכום קצת גבוה בשבילו,
אך הוא יוכל לעמוד בו.

הוא גילה במבוכה בקופה שהארנק לא עליו, נשאר בביתו.
לשמחתו מי שעמד בקופה באותו בוקר היה בעלי החנות והוא
הסכים לעטוף עבורו את המכשיר בעטיפת מתנה ולהניח
אותו בצד למשמרת. "תשלח מחר ילד עם כסף לאסוף את
המכשיר". ראובן יצא לדרכו ושמעון נטל מהקופה שלפניו
פתק כדי לרשום את הסכום לתשלום ולהצמידו לעטיפת
המכשיר, כדי להקל על הקופאי שיהיה כאן בשעה שיבוא
הילד, לדעת את המחיר כשה'ברקוד' עטוף ומסוגר.

"199 שקלים?" הוא הרבה לעצמו לאחר שהצמיד את

האם הכסף נמצא בידו שלא כדין ועליו למהר ולהודיע לראובן שהסכום נמחל לו זה מכבר ושעליו ליטול את שלו בחזרה.

עיקרי הנושא בהלכה

א. האם מחילה צריכה קניין?

תחילה נבאר האם מחילה שאדם מוחל לחברו על חוב וכדומה צריכה להיעשות בקניין, ובמקרה שמחל אדם שלא בקניין, אין כאן כלל מחילה.

לגבי פשרה אמרו בגמרא (סנהדרין ו.) שהיא טעונה קניין. ביאור הרבנים הפשוט הוא ששני הצדדים שהושיבו דיינים לפשר ביניהם חייבים לעשות קניין שיחייב אותם לפעול בסוף התהליך לפי הוראות הדיינים, לשלם או למחול לצד שכנגד. מכאן היה מקום ללמוד, לכאורה, שמחילה טעונה קניין ואין לה משמעות כשהיא אינה נעשית בקניין. אך התוספות על אתר (שם ד"ה צריכה) שוללים הנחה זו וכותבים שמחילה אינה טעונה קניין כדי לחול. הסיבה שהצריכו שם קניין היא כדי שלא תהיה 'מחילה בטעות', שכן הוא אינו יודע מראש את גובה הסכום שאולי יוטל עליו למחול ולכן בלי קניין המחילה תהיה בטעות ולא תחול, אך בשאר המקרים כאשר אדם מוחל, המחילה תקפה גם בלא קניין. עוד הוסיפו התוספות שיייתכן שהקניין נצרך רק כלפי הצד שיחוייב בתשלום, ולא עבור הצד המוחל.

ואולם ייתכן שהכוונה לקניין שעושים לאחר ביצוע הפשרה, כדי לקיים את אשר עשו במסגרת הפשרה, וכן פסק הלכות גדולות (הלכות דיינים) שצריכים לעשות קניין על המחילה לאחר הפשרה. וכתבו התוספות שאפילו לשיטת הבה"ג שכבר ידוע סכום המחילה אין מכאן ראייה שצריכים קניין על כל מחילה, שאפשר שדווקא בפשרה שהצדדים נדחפים אליה על ידי הפשרנים צריך קניין לחזק את הסכמת הצדדים.

דין זה שמחילה מועילה אף בלא קניין מוכח מכמה סוגיות בגמרא, לגבי שכיר שנתרצה לקבל את שכרו מאדם שלישי (בבא מציעא קיב.) שנחלקו בענינו אם יכול לשוב ולתבוע את בעל הבית ומדובר במקרה שלא מחל בקניין, ולגבי עבד עברי (קידושין טז.) שאמר לו רבו בפני שניים 'לך', ומבואר שהדבר היה אמור להועיל אף בלא קניין, וכן לגבי כתובת אשה לאחר עשרים וחמש שנים שאמרו (כתובות קד.) שאינה יכולה לתבוע אותה כי משתיקתה במשך עשרים וחמש שנים נראה שמחלה, אף שבוודאי לא נעשה קניין על מחילה זו.

לאור ראיות אלו, נקטו הראשונים (תוספות הנ"ל, ר"ן בקידושין ז. ורא"ש בבא מציעא פרק ט סימן ג) שמחילה אינה צריכה קניין. וכך נפסקה ההלכה בטור (סימן רמא) ובשולחן ערוך (שם סעיף ב) שהמוחל לחברו חוב שיש לו עליו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד.

ב. הטעם לכך שמחילה אינה צריכה קניין

סיבת הדבר שמחילה אינה צריכה קניין, תהיה לכאורה תלויה בהבנת גדרה של מחילת חוב. דנו בכך הראשונים, האם הדבר נידון כמתנה שבאה מן המלווה ללווה, או שאין כאן מתנה של דבר חדש, אלא המלווה מסתלק מזכות התביעה שלו, וכספו של הלווה נשאר בידיו כבתחילה.

מדברי הרשב"א בתשובה (שו"ת הרשב"א חלק א סימן אלף לג) מבואר שמחילה אינה כמעשה קניין חדש בין איש לרעהו, אלא סילוק והפקעת שיעבודו של המלווה, שמפקיע את עצמו מהחוב שחייב לו הלווה. לפי גישה זו, אפשר להסביר את הטעם לכך שמחילה אינה צריכה קניין, שמאחר שאין כאן פעולה וחלות של הקנאה חדשה, אין צורך בקניין. וכמו שהפקר מועיל בדיבור בלבד מאחר שאינו אלא סילוק של בעלי הזכויות שמסלק את עצמו מן הדבר.

אולם הריטב"א (קידושין טז.) כתב שעבד כנעני יוצא לחירות דווקא על ידי הפקר ולא על ידי מחילה, כי רק בהפקר – האדון מסלק את עצמו מבעלותו וממילא יוצא העבד לחירות, אך במחילה הדבר עובד כמו במתנה, ומאחר שלעבד אין יד כלכלית משל עצמו, שהרי הוא משועבד לרבו, אינו יכול לזכות במתנה זו, אבל עבד עברי יש לו יד כלכלית משל עצמו והוא יכול לזכות במחילה. ובדבריו מבואר שמחילה בניגוד להפקר אינה סילוק של בעלי הזכויות מזכויותיו אלא הקנאה גמורה של מתנה חדשה ולכן צריכים שיהיה מי שיוזכה בזה, ומאחר שלעבד אין ישות ממונית עצמאית, הוא אינו יכול לקבל מחילה זו.

למרות זאת, כתב הריטב"א בשם רבו, שמסוגיא זו אנו למדים שמחילה אינה צריכה קניין. נמצא שלדעת הרשב"א מחילה אינה אלא סילוק שיעבוד ולכן אין צריכים בה קניין, ולדעת הריטב"א אף שהיא הקנאה ממש, מכל מקום כאשר מקנים דבר מה שכבר קיים בידי האדם ומסלקים בזה את השיעבוד והזכות ליטול ממנו, אין צורך בקניין.

מקרה המבחן בין שתי השיטות יהיה במקרה שבו דן המחנה אפרים (וכיה מהפקר סימן יא), כאשר המלווה בא למחול ללווה את חובו, אך הלווה מסרב לקבל את המחילה. האם חלה המחילה ושוב אין המלווה יכול לתבוע את כספו? ביאר המחנה אפרים שהדבר יהיה תלוי במחלוקת הראשונים שהבאנו: לפי הרשב"א שמחילה אינה אלא הסתלקות חד-צדדית של בעל הזכות והשיעבוד מזכותו ושיעבודו ולכן אינה צריכה קניין, אזי גם כאן המלווה הסתלק מזכותו והחוב פקע גם בלי מעורבותו והסכמתו של הלווה. ואילו לפי הריטב"א בסופו של דבר אמורה להתבצע הקנאה מהמלווה ללווה, אף אם ניתן לבצע אותה בלי קניין אלא בדיבור בלבד, אבל היא איננה יכולה להתרחש בלי הסכמת הצד הקונה ולכן לא תחול המחילה.

וכדברי הרשב"א לפי הסבר זה, מצאנו שכתב האבני מילואים (סימן צג סק"ו) על פי מה שכתב בספרו קצות החושן (סימן פו סק"י) שעיקר מחילת חוב היא מצד המלווה ולא מצד

שכתב את השוברים במחשבה שהוא מוחל על החוב, נמחל החוב, ושוב אינו יכול לחזור בו ולהימלך, ולמה לא נחזיר את השוברים ללווה. אלא מוכח לכאורה שמחילה בלב לא אמורה לחול.

וכדי ליישב את הסתירות הוא מביא את דברי המהרי"ט (חושן משפט חלק ב סימן מה) שחקר בנושא זה של דברים שבלב שהדינים בכמה סוגיות נראים בהם כסותרים, והעלה כלל כזה: דברים שבלב אינם דברים, ורק דברים כאלו שברור לכל מה שבלבו, הרי הם 'בלבו ובלב כל אדם' ואין להם את החסרון של דברים שבלב ולכן מועילה בהם עצם המחשבה. ה'קצות' מסכים עם דברי המהרי"ט ומבאר לפי זה את הדין של מחילת כתובה, שמאחר שעברו כ"ה שנים ולא תבעה, הרי מחשבת המחילה שלה ברורה לכל העולם, ולכן היא יוצאת מגדר 'דברים שבלב' ומקבלת תוקף של מחילה גמורה. אך כשאין הדבר ניכר לכל שמחל על החוב, וכגון שמלווה מוחל בלבו ללווה על סכום מסוים, אין הדבר בלבו ובלב כל אדם, אלא מחשבה פרטית, שעליה ועל כיוצא בה אנו אומרים 'דברים שבלב אינם דברים', והמחילה לא חלה. זו הסיבה שהמוצא את השוברים לא יכול להחזירם ללווה שכן מחשבת המלווה אינה ברורה לכל, ולכן גם אם חשב בלבו למחול, כל עוד לא הראה זאת לכל במסירת השוברים, הרי זו מחשבה שבלבו בלבד ודברים שבלב אינם דברים.

גם בדברי הנתיבות המשפט (שם סק"ה) מבואר שמחילה בינו לבין עצמו שאינה ברורה לכלל העולם, אינה חלה כל עיקר. וכן נקטו אחרונים נוספים כדבר פשוט (ראו למשל: שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן לו).

ה. שיטת הפוסקים שמחילה בלב מועילה

ומאידך, יש מן הפוסקים שנקטו שמחילה מועילה אפילו כשהיא בלב:

במסכת קידושין (נ:): מבואר שמי שקידש אשה על מנת שהוא כהן או תנאים אחרים ונמצא שלא כדבריו, אף על פי שאמרה האשה שהיה בלבה להתקדש לו גם אם יתברר שהתנאים לא מתקיימים אינה מקודשת, לפי שדברים שבלב אינם דברים. והקשה האבני מילואים (סימן כז סק"ו) שגם אם דברים שבלב היו דברים, מכל מקום הרי קידושין אינם חלים בלי עדים, והעדים ודאי לא ידעו את מחשבות לבה של האשה ואינם יכולים להעיד על כך, כך שהקידושין כלל לא יכלו לחול באופן זה.

מכח קושיה זו מסיק האבני מילואים שהצורך בעדות קיום בקידושין מתמקד רק בהבהרת פעולותיו של המקדש, אבל מעשיה וכוונותיה של המתקדשת אינם מגוון מעשה הקידושין אלא תנאי לו, ולכן גם אם העדות לא יכולה להכיל את הצד של האשה בקידושין, אין זה מעכב בדין 'עדות לקיומי' כל שהיה מתברר שאכן רצתה להתקדש, וכל החסרון הוא מצד שדברים שבלב אינם דברים ולא מחמת העדות.

השואל ומשיב (רביעאה חלק א סימן לו) אינו מקבל חילוק זה וטוען שגם אם כדברי הר"ן (נדרים כט. ד"ה ואשה) שאשה אינה מקנה את עצמה בקידושין אלא מפקדת את עצמה להתקדש, מכל מקום ההפקד בלב אינו מועיל הואיל ואין עליו עדים. וביאר לפי קושיית הר"ן (שם) מדוע לא יועילו

הלווה שאינו מהווה כלל צד לתהליך ולכן אפשר למחול גם בניגוד לרצונו בשונה ממתנה שלא ניתן להעניק ולזכות כאשר מקבל המתנה מתנגד.

ג. מחילה שלא במעמד מי שמחלו לו

הבית מאיר (אבן העזר סימן לח סעיף לה) הסתפק האם הדין שמחילה אינה צריכה קנין היא רק כאשר מוחל בפועל לחברו, דהיינו במעמד החבר שמוחלים לו, אך כאשר השני אינו נמצא לפנינו לא תועיל המחילה אף אם נעשתה בפני עדים. או שהמחילה אינה צריכה כל קנין ומועילה גם שלא בפני מי שמוחלים לו, ואולי אף אם נעשית במעמד המוחל בלבד, בינו לבין עצמו ואולי אף בלא עדים, כי ברגע שמחל לו, זכה הנמחל בזכויות, ושוב אין המוחל יכול לחזור בו.

הגר"י טייב בערך השלחן (חו"מ סימן יב אות ה) תלה את הנידון הזה במחלוקת הראשונים שהבאנו שלדעת הראשונים שמחילה היא רק הסתלקות מהשיעבוד, אין הדבר דומה כלל לשאר קנינים ולא נדרשת מעורבותו של זה שמחילים לו, ולכן די בכך שיסלק המשעבד את עצמו משיעבודו, ונוכחות המשועבד אינה חשובה. אך לדעת הריטב"א שהמחילה מהווה הקנאה, אלא שהקנאה זו קלה יותר לביצוע, עדיין ודאי נצרכת מעורבותו של הצד השני ויש מקום לומר שנוכחותו נחוצה.

הלכה למעשה נקטו רוב הפוסקים (וראה פתחי חושן הלוואה פרק יח סעיף ח) שמחילה מועילה גם שלא בפני מי שמוחלים לו, וכיון שמחל לחברו על חובו, שוב אינו יכול לחזור בו. כך מבואר גם בדברי הש"ך (יורה דעה סימן קעג סק"ח) לגבי מכירת שטרי חוב, שהמלווה מסתלק מהחוב והקונה זוכה בו ואף שלא במעמד הלווה. וכך פסק בשו"ת קרית מלך רב (חלק ב סימן יא) לגבי מי שמחל לחברו שלא בפניו שאינו יכול לחזור בו ולתבוע את החוב.

ד. שיטת הפוסקים שמחילה בלב לא מועילה

במקרה שלפנינו המחילה הייתה שלא בפני מי שמחלו לו, וכפי שבייררנו נקטו הפוסקים שהמחילה חלה גם באופן כזה, אולם יש לדון אם היא חלה למרות ששמעון רק חשב בלבו שמוחל ולא ביטא את המחילה בשפתיו.

בסמ"ג (עשין מח) הוכיח מדין הגמרא שהבאנו לעיל לגבי תובעת כתובתה לאחר כ"ה שנים שמחילה אינה צריכה קנין, שהרי האישה רק שתקה בכ"ה השנים ושתיקתה הועילה למחילה, וממה ששתיקה הועילה למחילה הוכיח המהרש"ל (הגהות הסמ"ג שם) שמחילה בלב מועילה אף היא.

על כך תמה קצוה"ח (סימן יב ס"ק א) שלא מצאנו בשום מקום שמחשבה בלבד מועילה, אפילו בהקדש ש'אמירתו לגבוה כמסירתו להריוט' נדרשת לכל הפחות אמירה. וכתב שרק אם נבאר את צורת החלות של מחילה, שהיא כהסתלקות מן הזכות וכפי שהבאנו לעיל, מובן מדוע תיתכן קולא כזו באופן החלות, אך עדיין תמוה היכן מצאנו שהסתלקות מן מועילה במחשבה בלבד. אדרבה, לכאורה ניתן להוכיח מהדין (כבא מציעא יח.) שאין מחזירים שוברי שטרות חוב, שמא כתבם המלווה ללווה ואחר כך נמלך שלא לתתם לו, שלא מועילה מחילה במחשבה, כי אם הייתה מועילה, הרי ברגע

החוב גם כאשר יש משכון תחת ידי המלוה. וראיתו מאותה גמרא עצמה – משמע מדברי הגמרא שאם גופו לא היה קנוי, אף על גב שמכל מקום גופו תחת ידי הבעלים ומשמש משכון לגביית חוב העבודה של העבד העברי, מכל מקום היה מועיל למחול לו ולומר לו 'לך'. הרי שהיצאות משכון אינה מעכבת את חלות המחילה על החוב. ובקצות החושן (סימן רמא ס"ב) כתב לדחות ראייה זו של המרדכי ולחלק בין עבד הנמצא בבית האדון לבין משכון של ממש שבו יש לומר שמאחר שאינו יוצא מרשותו בעת המחילה, אין המחילה חלה.

להלכה נקטו הפוסקים שהוא ספיקא דדינא (ש"ך שם ס"ק ד; שער משפט וקצות החושן שם; נתיבות המשפט סימן יב ס"ק ח בשם האורים ס"ק יד) וכיון שבעל המשכון מוחזק במשכונו יקשה להוציא ממנו נגד דעת העיטור והר"ן שסברו שאין המחילה מועילה במקרה כזה מאחר שיש משכון. נמצא לגבי הנידון שלפנינו, שמאחר שהחפץ שנמכר היה בשעת המחילה תחת ידי המוכר והרי הוא כמשכון בידו עד שישלם ראובן את חובו, לא מועילה המחילה בלא קנין, ולכן ברור לדינא ששמעון המוכר יכול להחזיק בידו את מלוא הסכום ואינו צריך להשיב 99 שקלים לקונה.

וזה דבר המשפט

- מחילה אינה צריכה קנין והיא חלה אף לבין עצמו ובלי ידיעת זה שמחלו לו.
- נחלקו הפוסקים האם מועילה מחילה בלב, ולכן יכול מי שירצה בכך והוא מוחזק בכסף לטעון 'קים לי' כהסוברים שאינה מועילה וממילא לא יצטרך להחזיר את המעות.
- בנידון שלפנינו, שהיה החפץ הנמכר ביד המוכר בשעת המחילה, מודים הרבה פוסקים שמחילה בלא קנין אינה מועילה במצב כזה, ולכן יוכל המוכר להשאיר את המעות תחת ידו ולא לדווח על כך לקונה.

הקידושין מצד שמחלה על קיום התנאי, ותירץ שאפשר רק למחול על תנאים שנועדו להבטיח הטבה כלשהי למוחל, אבל תנאים שהוצבו בבסיס הקנין רק להקפדה שלא יחול הקנין בהעדר התנאים, לא מועילה מחילה להפוך את הקנין לקנין למרות העדר התנאים. ולפי זה יישב שאם לא הדין שדברים שבלב אינם דברים הייתה מחילתה של האשה על קיום התנאי מועילה, וכשם שבשאר תנאים אין צריך לקיום הקידושין שיראו העדים את מימוש התנאי, כך אין צורך שיראו וידעו על מחילתה, ודי שיתברר הדבר אחר כך. ורק בגלל שדברים שבלב אינם דברים אין מחילתה מועילה.

מדבריו עולה שנקט בשיטת הר"ן שלגבי עצם דין מחילה, מועילה מחילה בלב והרי היא מחילה גמורה אף שלא אמרה דבר בפיה. וכדבריו נקט גם בשו"ת דברי הגאונים (כלל נז אות ה) בשם זכור לאברהם בשם החיד"א בספרו חיים שאל שמחילה בלב מועילה ואם חוזר ותובע את הלווה הרי זה גזל [ואולם בס' חיים שאל לא כתב מעניין זה והמעייין בזכור לאברהם (חושן משפט חלק ג ערך מחילה) יראה שמדובר בטעות פיענוח של ראשי התיבות ח"ש, והכוונה להגהת חשק שלמה מאביו של בעל מטה שמעון שכתב כן בהגהות הטור סימן יב אות טז שמחילה בלב מועילה].

ממוצא הרברים למדנו שנחלקו האחרונים בענין מחילה בלב, ואף שדעת רוב הפוסקים שמחילה בלב מועילה, מכל מקום בנידון שלפנינו שבו שמעון, בעלי החנות, מוחזק בכסף, יכול הוא לטעון 'קים לי' שמחילה בלב אינה מחילה, ולהימנע מלהשיב לראובן את הסכום המדובר (99 השקלים).

1. מחילה במקום שיש ביד המוחל משכון

בספר העיטור (אות מ – מחילה, דף נה עמוד א) כתב שכאשר המוחל מחזיק בידו משכון על ההלוואה, לא די במחילה בעלמא וחייבים לעשות קנין על המחילה כדי שתחול. וכן היא דעת הר"ן (גיטין לז). וראיה הביאו לדבריהם מדברי הגמרא (קידושין טז). שהבאנו לעיל שהסיבה שלא מועיל בשחרור עבד עברי לומר לו בפני שנים 'לך', היא מחמת שגופו קנוי, ומבואר שכאשר יש ברקע החוב דבר שגופו קנוי, לא מועילה אמירה בלבד כדי להפקיע את החוב. וכך גם צריך להיות הדין כאשר קיים משכון שגם לגביו נאמר שגופו קנוי. וכדבריהם שמשכון נחשב שגופו קנוי הוכיח בשער משפט (סימן רמא סק"א).

מאידך דעת המרדכי (סנהדרין פרק א סימן תרפא) בשם מהר"ם שאף שבעל חוב קונה משכון מכל מקום מועילה מחילת

מודעה רבה לאודייטא

ניתן להשיג את הספר 'מכתלי ביה"ד' ברכים א' וב', ובו עשרות פסקי דין נבחרים מהתוך המהדר בדיני ממונות הלכה למועשה. מוגשים בשפה ברורה השווה לכל נפש.

בטל': 1800-22-55-66

